

KAZALCI, KI ODLOČAJO O ODPOVEDOVANJU/NAROČANJU STROKOVNIH REVIJ NA PAPIRNEM MEDIJU V KNJIŽNICAH SLOVENSKEGA BIOMEDICINSKEGA KROGA

Matjaž Musek

Oddano: 08.10.02 – Sprejeto: 12.11.02

Izvirni znanstveni članek

UDK 027.021/027.7 : 025.2 : 050(497.4)

UDK 050 : 025.2 : 027.02/027.7(497.4)

Izvleček

S pomočjo ankete je bila opravljena raziskava, ki naj bi pokazala: prvič, na podlagi katerih kriterijev se slovenske bio-medicinske knjižnice odločajo o naročanju ali odpovedovanju strokovne periodike; drugič, koliko, če sploh, se naše specialne knjižnice in tudi visokošolske knjižnice razlikujejo pri reševanju tega problema od tistih v bibliotekarsko bolj razvitih okolij; in tretjič, ali je res, da pri postavljanju prioritet pri kazalcih za odpoved ali ohranitev posameznih revij ne prevladuje njena cena, temveč drugi, bolj uporabniško usmerjeni kazalci.

Ključne besede: nabavna politika, strokovne revije, uporaba, medicinske knjižnice, Slovenija, primerjalna analiza

MUSEK, Matjaž: Indicators that influence decisions on subscription cancellation/renewal of scientific journals on paper medium in Slovene bio-medical libraries. *Knjižnica, Ljubljana*, 46(2002)4, 189-215

Original scientific article
UDC 027.021/027.7 : 025.2 : 050(497.4)
UDC 050 : 025.2 : 027.02/027.7(497.4)

Abstract

A research survey was made with the aim to ascertain: 1) which are the criteria that influence decisions on scientific journal cancellation/retaining in Slovene bio-medical libraries; 2) to what extent, if at all, do Slovene special libraries differ from their sister libraries in more developed parts of the world in tackling these difficult sets of problems; and 3) to prove or discard the hypothesis that these libraries do not give absolute priority to the price of the journals, but rather to some more user-relevant factors, when considering decisions of their cancellation/retaining.

Key words: collection development, acquisitions, periodicals, use, medical libraries, Slovenia, comparative studies

1 Uvod

Čeprav se zdi, da se slovenske knjižnice s problemi nabave in odpovedovanja strokovne periodike niso resno ukvarjale vse do konca 80-tih let, je vendarle mogoče reči, da so si določene izkušnje s to problematiko pridobile specialne knjižnice, predvsem tiste iz t. i. NTM skupine (naravoslovje-tehnika-medicina), kjer je bila strokovna literatura te vrste najdražja, kasneje pa so jim sledile tudi knjižnice skupine iz družboslovnih ved, kjer je bil sicer razvoj cen in porasta števila novih naslovov sprva manj dramatičen, kasneje pa se je povsem približal današnjim trendom (Musek, 2002).

White, ki je v 80-tih edini opravil res pravo primerjalno raziskavo o vzrokih za odpoved ali naročilo nekega naslova periodične publikacije v specialnih in visokošolskih knjižnicah, zajel pa je kar 296 knjižnic v ZDA (White, 1980), je med vzroki za naročanje ali odpovedovanje revij, ki so jih navedle sodelujoče knjižnice, našel veliko motivov; za potrebe tega članka in kasnejše primerjave z rezultati ankete med slovenskimi biomedicinskimi knjižnicami predstavljamo le dve skupini petih najpomembnejših, in sicer:

- a) motive za naročanje novih ali obnovitev abonmaja že sprejetih naslovov strokovnih revij,
- b) motive za odpoved revij.

Med motivacijskimi vzroki/razlogi za naročila novih naslovov revij se je v na prvem mestu znašla *ocena uporabnikov ali priporočilo določenega oddelka*, kar lahko uvrstimo med širšo skupino kriterijev o **relevantnosti** (Musek, 2002), sem pa se

uvrščajo še naslednji trije po rangu: *ocena knjižnice o uporabnosti, revijo je posebej priporočil njen stalni uporabnik in inštitucija razvija nove dejavnosti ali nova področja specializacije*. Šele peti kriterij je razmeroma subjektivne narave, namreč *novi uporabnik je revijo posebej zahteval*, vendar lahko tudi tu sklepamo, da je za takšnega uporabnika revija toliko relevantna, da jo uporablja kot gradivo, ki ga želi redno pregledovati. V primeru obnovitve abonmajev že ustaljenega nabora revij pa so knjižnice uporabile sledeče kriterije:

- *ocena uporabnikov,*
- *ocena osebja knjižnice,*
- *statistika uporabe,*
- *rangiranje oddelkov po pomembnosti,*
- *spiski nabav drugih sorodnih knjižnic.*

Pri **motivih za odpoved revij** so knjižnice izbrale od ponujenih že mnoge znane razloge:

- *omejevanje sredstev,*
- *ocena osebja knjižnice,*
- *sprememba v prioritetah,*
- *priporočilo uporabnikov,*
- *visoka cena,*
- *ukinitve programa / oddelka,*

poleg njih pa tudi nekaj novih, ki so manj pogosti:

- *revija ni vključena v najpomembnejše referalne zbirke,*
- *prej prejemale kot dar, a ni bilo odločitve glede naročila,*
- *format publikacije,*
- *slab servis izdajatelja/dobavitelja,*
- *dosegljivost na mikrooblikah.*

Ob vsem tem velja omeniti, da raziskava ni pokazala, da bi možnost nadomeščanja odpovedanih revij z mehanizmi medbibliotečne izposoje bistveno vplivala na odpovedovanje revij. Takšen zaključek potrjujejo tudi kasnejše raziskave, npr. Deurenberg (1993) pri določitvi faktorjev, ki na nivoju nizozemskih medicinskih knjižnic odločajo o odpovedovanju, saj je dal ta razlog šele na koncu liste, podobno pa ugotavlja tudi McCarthy (1994) v zvezi s koordiniranim odpovedovanjem znotraj mreže knjižnic, kar imenuje »ekonomisektomija«.

V zadnjem času, vsaj zadnja štiri leta, seveda prevladuje dilema o nadomeščanju revij na papirnem mediju z elektronskimi verzijami, zadnji dve leti pa predvsem ugotovitev, da elektronski dostop še ne pomeni, da knjižnica to revijo tudi ima

ali jo bo imela v prihodnje, zato se pojavlja vprašanje odnosa »imeti« proti »dostopati« (*ownership versus access*). Tako so se knjižnice na nek način znašle v podobni pasti, kot pred leti, ko so morale zaradi nekontrolirane rasti cen revij in njihovega neizmerne množnja na eni strani ter realnosti zmanjševanja sredstev za nabavo (ne glede na razlog) na drugi, izbirati katere naslove obdržati, katere odpovedati in podobno. Zato so pretekle izkušnje in pristopi ter metode, ki so jih knjižnice uporabile za razrešitev svojih problemov, še kako relevantni v zrcalu današnje velike dileme, kakšen bo način zagotavljanja znanstvenih informacij iz množice razpoložljivih medijev, ki pa imajo vsi svoje posebnosti in razmeroma kratko razpolovno dobo trajanja.

2 Anketa med slovenskimi biomedicinskimi knjižnicami

2.1 Cilji in delovna hipoteza

V raziskavi smo kot prvo želeli zajeti vse vrste dejavnikov, ki v slovenskih biomedicinskih knjižnicah vplivajo na odločitve o odpovedovanju ali nadaljnjem naročanju strokovne periodike, kot drugo pa smo iz poslanih odgovorov želeli dobiti odgovora na dve zastavljeni hipotezi:

1. ne glede na pomembnost, ki jo ima cena strokovnih revij, naše biomedicinske knjižnice, kljub omejenim finančnim sredstvom, le-te ne postavljajo na prvo mesto med kazalci in dejavniki, ki odločajo o odpovedovanju/nadaljnjem naročanju posameznih naslovov strokovnih revij;
2. pri presojanju o prioritetah kazalcev, ki vplivajo na tovrstne odločitve, se naše biomedicinske knjižnice bistveno ne razlikujejo od sorodnih knjižnic iz bibliotekarsko bolj razvitih okolij, in so kazalci, ki so najbolj pomembni v teh okoljih, med najbolj pomembnimi tudi pri našem naboru knjižnic.

S pomočjo ankete je bilo posneto stanje med biomedicinskimi knjižnicami doma (v letu 2001), ki je zaradi boljše ilustracije dopolnjeno z nekaterimi podatki iz statističnih pregledov o delu in stanju zbirk v specialnih knjižnicah pri nas za obdobje od 1988-2000, ki jih vestno zbira, vodi in pripravlja Državna matična služba za knjižničarstvo¹. Anketa v prvem delu najprej zbere kvantitativne po-

¹ Zajeti so bili statistični podatki o delovanju specialnih in visokošolskih knjižnic, ki so že objavljene na spletni strani, in sicer za leti 1998 in 1999, za leto 2000 smo jih dobili neposredno na sedežu Državne matične službe, zdaj pa so že vsi dosegljivi na spletni strani <http://www.nuk.uni-lj.si/kis/1slovenske.html>, za leto 2001 pa so pridobljeni s pomočjo avtorjeve lastne ankete.

datke o fondu, odpovedanih, novo naročenih ali/in elektronsko dostopnih naslovih, avtomatizaciji in analizi izposoje; v drugem pa skuša posneti vse tiste kazalce (dejavnike, indikatorje, vzročnike), ki so vplivali ali vplivajo na oblikovanje odločitev o odpovedovanju ali kontinuiranem naročanju strokovnih revij za potrebe uporabnikov knjižničnih zbirk.

Anketa s pomočjo vprašalnika je bila opravljena v času med majem (prvo pošiljanje 24.5.2001, drugo, 6 zamudnikom, pa 11.6.2001) in začetkom septembra 2001. Vprašalnik je bil poslan 19 knjižnicam širšega biomedicinskega kroga v Sloveniji², ki pa niso zgolj specialne, temveč so med njimi tudi nekatere visokošolske knjižnice (glej spisek v nadaljnjem besedilu). V tem krogu posamezne knjižnice že vrsto let medsebojno odlično sodelujejo, se povezujejo, koordinirajo nabavo in druge akcije, tvorijo konzorcije, prenašajo separatne in nepopolne korpuse gradiva iz več lokacij na eno mesto, da zagotovijo čim bolj popolno zbirko posameznih naslovov strokovne periodike v vsaj eni knjižnici tega interesnega kroga in si od tam skozi medbibliotečno izposajo pridobivajo primarni vir, itn. Tako ni čudno, da je imela anketa 100% odziv in da je bilo potrebno nekatere knjižnice le enkrat opomniti, da pošljejo podatke, saj so bile za rezultate raziskave zainteresirane prav vse:

- Biotehniška fakulteta – Zootehnika, INDOK in knjižnica za živinorejo, Rodica,
- Bolnišnica Golnik – KOPA, Golnik,
- Centralna medicinska knjižnica (CMK), Ljubljana,
- Fakulteta za farmacijo – Knjižnica, Ljubljana,
- Fakulteta za šport – Knjižnica, Ljubljana,
- Ginekološka klinika – Knjižnica, Ljubljana,
- Institut Jožef Stefan – Znanstveno informacijski center, Ljubljana,
- Inštitut RS za rehabilitacijo – INDOK služba in knjižnica, Ljubljana,
- Inštitut za varovanje zdravja (IVZ) – Knjižnica, Ljubljana,
- Kemijski inštitut – Knjižnica, Ljubljana,
- KRKA – Center za strokovno informatiko, Novo Mesto,
- LEK – Specialna knjižnica, Ljubljana,,
- Nacionalni inštitut za biologijo – Biološka knjižnica, Ljubljana

2 Pogačnikova uvršča v ta krog nekaj manj knjižnic, le 10 (glej Pogačnik, 1999, str. 7), nato pa jih dodaja še 6 iz širšega koordinacijskega kroga. Glede na polno udeležbo na rednih letnih srečanjih vseh teh knjižnic, smo pri naši raziskavi vseh 16 uvrstili v isto skupino biomedicinskega kroga, dodali pa smo še 3 druge, ki v času avtoričine študije še niso bile aktivne ali pa CMK z njimi ni sodelovala, druge knjižnice tega kroga pa so. Poleg tega se je na zadnji koordinaciji, v decembru 2001, pojavila še ena nova ustanova, in sicer Zavod za transfuzijo, ki pa ni mogel biti zajet v to študijo.

- Onkološki inštitut Ljubljana – Knjižnica in informacijska služba
- Splošna bolnišnica Celje – Medicinska knjižnica,
- Splošna bolnišnica Maribor – Medicinska knjižnica,
- Splošna bolnišnica »dr.Franca Derganca« Nova Gorica – Medicinska knjižnica³,
- Veterinarska fakulteta – Knjižnica in INDOK, Ljubljana,
- Visoka šola za zdravstvo (VŠZ) – Knjižnica, Ljubljana.

Naknadno smo z nekaterimi knjižnicami opravili še dodatne razgovore, da bi preverili določene podatke, ki so bili pri izpolnjevanju vprašalnika izpuščeni ali pa nedosegljivi, in dopolnil vidik načina nabave (viri). V skoraj vseh primerih so vprašalnike izpolnili vodje knjižnic, na katere je bil sicer tudi naslovljen, v dveh primerih pa sta to storili odgovorni knjižničarki za zbirko periodičnih publikacij.

Vprašalnik so večinoma sestavljala vprašanja zaprtega ali polzaprtega tipa. Pri skoraj vseh vprašanjih je knjižničar moral vpisati iskani podatek ali obkrožiti enega ali več ustreznih odgovorov, vendar je pri vseh vprašanjih z več izbranimi odgovori imel možnost dodati še svoje, če med ponujenimi ni bilo razmeram ustrezne alternative. Od vprašanj, ki so zahtevala odgovor DA/NE, je bilo pri vseh, razen pri dveh (9 – o avtomatizaciji izposoje; 10 – o tem, ali knjižnica sploh meri uporabo ali ustreznost zbirke), potrebno navesti še dodatne podatke, tako da so bila ta vprašanja dvoplastna in so zajela več informacij hkrati.

Vprašalnik je bil zasnovan tako, da po številu vprašanj ni bil predolg (2 + 12 vprašanj), s tem da sta bili prvi dve namenjeni le osnovni identifikaciji knjižnice in pa osebe, ki je izpolnila vprašalnik, obenem pa so bila vprašanja usmerjena v tri povezane kategorije:

- generalije o periodični zbirki (ali knjižnica sploh zbira periodične publikacije, koliko domačih, koliko tujih, ali ima tudi elektronski dostop in za koliko naslovov, načini nabave in dobavljanja);
- režim izposoje, dostopa, hranjenja;
- vzročniki za odpoved in/ali za ohranitev/naročanje.

3 Splošna bolnišnica Nova Gorica je lahko poslala le delno izpolnjen vprašalnik, saj do koordinacije v letu 2000 sploh še ni sodelovala v biomedicinskem krogu in tudi še nima docela razvite knjižnične enote, čeprav jo ima v organigramu. Zanj tudi ni podatkov za prejšnja leta. Zato njeni odgovori niso upoštevani v ostalih delih ankete, razen pri skupnem številu naročenih revij za leto 2001.

2.2 Analiza in interpretacija rezultatov

2.2.1 Generalije o zbirki periodičnih publikacij

Vse knjižnice, zajete v analizi, so v letu 2001 še vedno naročale periodične publikacije na papirnem mediju, tako domače kot tuje (podatki za posamezna leta so podani v Tabeli 1). Število naročenih naslovov se v tem letu od knjižnice do knjižnice precej razlikuje, tako je najmanjše število tujih naslovov, ki jih je neka knjižnica naročila, 9, največje pa 787, domačih najmanj 2, največ pa 75. Tudi številke za vso časovno serijo o skupnem številu naročenih strokovnih revij pokažejo enako sliko: knjižnica z najmanj naročenimi naslovi doseže številko 40, največja pa 820. Kljub tem razlikam analiza naslovov potrjuje⁴, da gre le za nepomemben odstotek podvajanj, saj razen nekaterih revij, ki ne smejo manjkati v nobeni medicinski (npr. *Lancet*, *New England Journal of Medicine*, *British Journal of Medicine*), ali širše, biomedicinski knjižnici (poleg prej omenjenih še *Nature*, *Proceedings of the New York Academy of Sciences*, *Scientific American*, *Science*), vse ostale pomenijo unikatne naslove v skupni zbirki. Razlog temu je, da so knjižnice slovenskega biomedicinskega kroga dosegle in zadržale zavidljivo visok nivo koordinacije pri nabavi (ob absolutnem spoštovanju načela, da je preko medbibliotečne izmenjave vsakemu dostopna vsaka revija, ali točneje članek v njej), saj na ta način tudi najbolj smotrno izkoristijo in potrošijo sredstva, ki jih je do nedavnega kot sofinancer pri nabavi tujih strokovnih periodičnih publikacij in podatkovnih zbirk dodeljevalo Ministrstvo za znanost (MZT). Toda smotrnost in učinkovitost bodoče koordinacije biomedicinskih knjižnic za zagotavljanje dobrega pokrivanja biomedicinskih ved, kot tudi realnost sofinanciranja nabave strokovne periodike s strani Ministrstva za šolstvo, znanost in šport (MŠZŠ) tudi v prihodnje, pa nista več tako jasni, in še včeraj razmeroma ugodna slika se lahko v letu 2002 kaj hitro spremeni.

4 To analizo je vse do leta 2001 s pomočjo knjižnic-prosilik in pred dodelitvijo letnega sofinanciranja nabave tujih strokovnih revij, redno izvajal MZT, in sicer na podlagi podatkov, zajetih v vzajemnem katalogu slovenskih knjižnic COBIB.

Tabela 1: Število strokovnih revij, ki so jih naročale slovenske biomedicinske knjižnice

	1997	1998	1999	2000	2001**
skupno —>	4055	4024	4166	4140	3803
KNJIŽNICA					
BF- Oddelek za zootehniko	241	235	242	230	205
Bolnišnica Golnik	36	37	44	40	40
Centralna medicinska knjižnica	964	963	923	922	820
Fakulteta za farmacijo	58	56	55	56	56
Fakulteta za šport	69	67	63	64	87
Ginekološka klinika	53	60	43	66	43
Inštitut Jožef Stefan	500	457	602	680	455
Inštitut RS za rehabilitacijo	102	100	95	97	96
Inštitut za varovanje zdravja	217	186	200	188	174
Kemijski inštitut	168	164	165	165	165
Krka d.d.	410	450	460	380	390
Lek d.d.	335	348	349	341	352
Nacionalni inštitut za biologijo	90	92	65	66	55
Onkološki inštitut	154	154	194	202	224
Splošna bolnišnica Celje	146	146	155	156	166
Splošna bolnišnica Maribor	242	235	235	227	227
Veterinarska fakulteta	163	169	166	166	165
Visoka šola za zdravstvo	107	105	110	94	83
Splošna bolnišnica Nova Gorica*					58

* Za to ustanovo ni podatkov za prejšnja leta, saj nima prave knjižnice, vendar naroča revije in drugo literaturo za potrebe svojih strokovnih sodelavcev in je član biomedicinskega kroga.

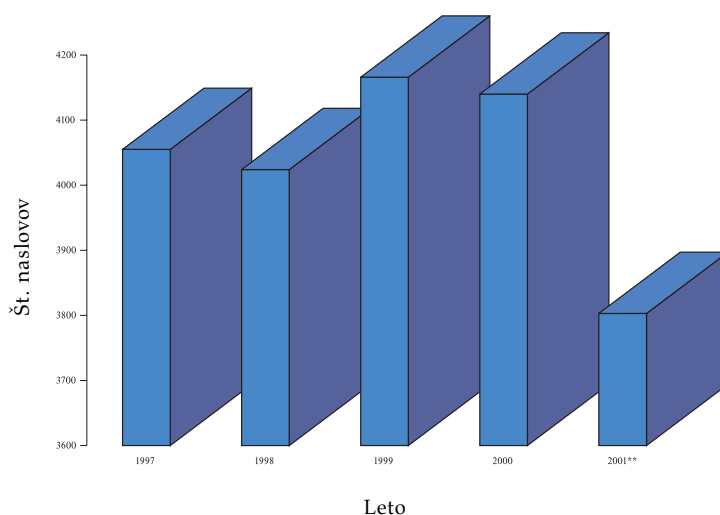
** Številke za to leto v uradni statistiki še ni bilo, in so bile zbrane z anketo.

Analiza podatkov iz prejšnjih let tudi pokaže, da je že od leta 1997 mogoče opaziti stalen trend upadanja števila naslovov strokovnih revij v knjižnicah slovenskega biomedicinskega kroga, čeprav se zdi najbolj ugodno leto 1999, ko je skupno število revij naraslo, in je tudi pri analizi podatkov za posamezne knjižnice mogoče opaziti, da so v tem letu minimalno povečale število naročenih revij ali je njihovo število ostalo nespremenjeno ali pa se je le za malenkost zmanjšalo. Toda že naslednje leto število naročenih revij začne padati, v letu 2001 pa se dokočno pokažejo rezultati treh bistvenih vzrokov: mnoge knjižnice zaradi nenehnega dražjenja abonmajev resno prevetrio uporabljenost svojih zbirk; sofinanciranje nabave periodike s strani MZT se ne poveča proporcionalno z rastjo inflacije cen revij (med 5-18% letno; v ZDA npr. velja dolgoletno povprečje 14%), pravzaprav se sploh ne povečuje, saj MZT velik del denarja porabi za nabavo podatkovne zbirke *Web of Science*; in mnoge knjižnice prehajajo na elektronske oblike in zapuščajo naročila papirnih izvodov. V letu 2002 bi bil ta trend še bolj viden, dejansko bi bil kupček revij v grafikonu (glej Grafikon 1) zelo nizek, saj je samo

CMK izločila skoraj 500 naslovov revij iz svojega naročila, zagotovo pa vseh tistih, ki so elektronsko dosegljive preko Science Direct založniško-medijske hiše Reed-Elsevier. Da se bo razmeroma ugodna pogodba slovenskega konzorcija s tem ponudnikom čez dobro leto iztekla, in bo nova skoraj zagotovo postavila dosti ostriše pogoje sodelovanja in dostopanja, očitno ni motilo nikogar, ko se je sprejemala tako drastična odločitev. Seveda pa so mogoči tudi drugi scenariji in prisotne drugačne motivacije, ko se sprejemajo podobne odločitve, a to že sega na špekulativno področje, ki se mu je v tem primeru potrebno na široko izogniti.

Dejstvo je, da so v letu 2001 nekatere najmočnejše knjižnice, npr. CMK, Institut Jožef Stefan, BF-Zootehnika, bistveno zmanjšale število naslovov, kar je skupno sliko temeljito spremenilo. Nedvomno velja pri tem s posebno pozornostjo omeniti podatek, da so knjižnice od 3.861 naslovov revij, kolikor so jih naročale v letu 2001, kar za 884 naslovov (ali 23%) omogočile tudi elektronski dostop, žalostno pa je, da je v tej številki le 37 domačih (ali zanemarljivih 6% v primeru s tujimi naslovi, ki jih je celo več kot v celotnem razmerju, 26%). Razlog ni v tem, da knjižnice ne bi bile zainteresirane za domače elektronske verzije, resnica preježi v dejstvu, da je le malo domačih revij s tega področja, ki imajo svojo elektronsko verzijo s članki v polnem besedilu.

Grafikon 1: Gibanje skupnega števila strokovnih revij v slovenskih biomedicinskih knjižnicah (1997-2001)

Pri naročanju strokovnih revij je zelo pomembno, kako neposredno lahko knjižnica naroča revije, torej kdo so dobavitelji/posredniki ali jih sploh ni. To lahko bistveno vpliva na ceno revije, na roke prispetja revije v knjižnico, na način plačevanja, pobiranje določenih prednostnih popustov itn. Večina biomedicinskih knjižnic uporablja dva načina: prvi je, da domače revije naročajo same, tuje pa preko dobaviteljev (enega ali več), t. i. *jobberjev*, kot to imenuje anglofonska strokovna literatura; drugi način je, da delno to opravijo same, delno preko dobaviteljev. Le malo je takih, ki kadrovsko zmorejo v celoti same naročati vse revije in se neposredno dogovarjati z založbami. Naročanje, kot ugotavlja pri nas že dr. Pirjevec (1940), je zelo zahteven in delovno intenziven proces knjižničnega dela, in brez ustreznega števila akvizicijskih knjižničarjev se ga ni mogoče lotiti popolnoma samostojno. Ker te pogoje izpolnjuje le malokatera slovenska biomedicinska knjižnica (razen večjih, visokošolskih), v večini izbirajo prvo varianto in neposredno naročajo le domače revije (s temi je skoraj v vseh primerih že udomačen dogovor, da, če knjižnica pravočasno ne odpove naročila, velja stalno naročilo), tuje pa preko enega ali več dobaviteljev. To seveda bistveno poenostavi vsakoleten proces naročanja. Pri izboru dobavitelja v zadnjem času že prednjačijo tuji (npr. SwetsBlackwell, Delbanco, Minerva, itn.), saj domači postajajo vedno bolj nekonkurenčni: imajo slabo razvite servise za vodenje naročil in obveščanje naročnika, ne nudijo možnosti neposrednega vstopanja in kontroliranja dogajanja na lastnem kontu, tuji dobavitelji so uspešnejši pri zagotavljanju dobave zamujenih, reklamiranih ali makulturnih izvodov, bistveno se zmanjšajo stroški, ker odpadeta tako carinski davek, DDV, pa tudi marža je nižja. Domačemu dobavitelju ali posredniku država ne gre prav nič na roko, da bi postal bolj konkurenčen tujemu: kljub temu, da je Slovenija podpisala UNESCO deklaracijo o neobremenjevanju čezmejnega pretoka znanstvenih informacij s carinami ali davki, mora dobavitelj še vedno plačevati DDV na prodajo literature iz "uvoza" na domačem trgu, tudi če je ne prodaja, temveč le dobavlja, nato doda svojo maržo, ki jo tudi "oplemeniti" s predpisanim DDV in v povprečju lahko postane kar do 18% dražji od tujega, pa že pri tem "zažira" v svoj zaslužek. Knjižnice pa, ki so prisiljene iskati čim bolj poceni in čim bolj učinkovite poti do strokovne literature, slej ko prej popustijo težko zavrnljivim ponudbam tujega ponudnika.

Med kombinacijami prvih dveh tipov organiziranega naročanja revij v biomedicinskih knjižnicah posebno mesto velja t. i. članarinam in kotizacijam, ki se uvrščajo v neke vrste sivo področje nabave gradiva. Načelno knjižnice s tem virom nabave ne bi smele imeti nobenega stika, saj velja pravilo, da je takšna revija last osebe, ki je član združenja ali udeleženec kongresa, za to plačuje članarino ali je plačal kotizacijo in v tem okviru prejema strokovno revijo. Zato običajno tudi velja, da se takšna revija ne sme oddati (darovati) v knjižnico vsaj dve leti (nekateri revije imajo na članskih izvodih celo natisnjen poseben obvestilni ovojni trak). V praksi pa se seveda vse specialne knjižnice biomedicinskega kroga, pa tudi nekatere visokošolske, okoristijo s tem virom nabave, nekatere ves

postopek tudi koordinirajo in poskrbijo, da imajo njihovi uporabniki – člani združenj, preko katerih prejemajo revije – čim manj opravka s postopki obnove članstva, pri tem pa seveda skrbno pazijo, da njihova aktivna vloga ni vidna. Za biomedicinske knjižnice ni bilo mogoče dobiti številke, kakšen odstotek pri nabavi predstavljajo ti naslovi, v neobveznih razgovorih pa je bilo mogoče izluščiti, da vse pridobivajo del svojega tekočega fonda tudi na ta način. Prihranki so lahko ogromni, tudi do 10-kratni pri posameznem naslovu. Problematična plat medalje pri tej vrsti nabave je discipliniranost in lojalnost članov kolektiva, prejemnikov revije, organizaciji, ki plačuje njihovo članarino, bodisi neposredno ali s povrnitvijo le-te kasneje, da revijo redno dostavljajo knjižnici, ki vodi vse evidence, ter pripravljenost prejemnikov, da revijo dajejo na razpolago vsakemu zainteresiranemu uporabniku v organizaciji. Običajno podatki o teh revijah ne zaidejo v javno dostopne kataloge, kot je npr. COBIB, se pa za določene naslove vseeno izve, kje so ali kdo jih prejema.

2.2.2 Načini hranjenja in dostopa

V drugem sklopu vprašanj smo želeli izvedeti predvsem dvoje:

- kakšne načine hranjenja zbirke periodičnih publikacij uporabljajo knjižnice;
- kakšni so načini dostopa in kakšna je politika izposoje.

Pri načinih hranjenja so nekatere knjižnice izbrale več odgovorov, to pa zato, ker so predlagani odgovori podajali tako opis načina hranjenja kot tudi srednjeročno ali dolgoročno politiko ravnanja z zbirko. Ker se tudi način hranjenja in zasedanje prostora v skladišču pojavljata v literaturi med dejavniki, ki lahko vplivajo na odločitve o odpovedovanju/ohranjanju revij, je srednjeročna in dolgoročna politika hranjenja lahko zelo pomembna. Nekatere knjižnice zato sistematično izločajo ali oddajajo gradivo večjim knjižnicam enake usmeritve ali tipa, in si na ta način zagotavljajo brezplačen dostop do celotne zbirke partnerske knjižnice. Ker se v slovenskem biomedicinskem krogu knjižnice dogovarjajo glede nabave, si tudi pri odpovedih včasih zamenjajo revije: če se izkaže, da je neka knjižnica zainteresirana za celoten fond določene revije, ki jo druga ne naroča več ali jo želi izločiti, lahko pride do tovrstnih kompenzacij. Tako je zagotovljena čimvečja kompletiranost revije vsaj na enem mestu v mreži.

Še bolj je to vidno pri izločanju dvojnic ali nadaljnjih izvodov istih zvezkov revij. Knjižnice objavijo na skupnem obvestilnem mestu sezname, zainteresirane knjižnice pa nato pošljejo svoje potrebe. Sistem deluje po načelu "kdor prvi pride, prej melje" ali pa je v interesu preprečevanja razdrobljenosti že vnaprej postavljena preferenčna lokacija, kjer se nato zbere revija s čimbolj kompletiranim statusom. Pogled na dobljene rezultate podaja sledečo sliko:

Tabela 2: Načini hranjenja strokovne periodike v biomedicinskih knjižnicah (Vprašanje 7: Kako hranite periodiko? – več možnih odgovorov)

odgovor	Σ =34	%-1	%-2
- delno v skladišču, delno v prostem pristopu	15	79%	44%
- na oddelkih, ki so naročili revijo	11	58%	32%
- le omejen čas, nato oddamo/izločamo	3	16%	9%
- v knjižnici, v prostem pristopu	2	11%	6%
- v knjižnici, a ne v prostem pristopu	2	11%	6%
- ne hranimo (oddajamo interesentom, itn.)	1	5%	3%
- drugačna ureditev (opisno)	0	-	-

Σ skupno število vseh izbranih odgovorov

%-1 odstotek knjižnic, ki so izbrale ta odgovor

%-2 odstotek tega odgovora v vsoti vseh ponujenih odgovorov

Knjižnice se torej v večini odločajo za prva dva tipa, ki sta tudi sicer najpogostejša, seveda pa lahko kombinirajo več načinov glede na vrste revij. Tako so skoraj vse navedle vsaj dve metodi hranjenja, kar 4 knjižnice pa so navedle, da uporabljajo 3 ali celo 4 načine (v skladišču v knjižnici; na oddelkih; hranijo le omejen čas; ne hranijo, takoj oddajajo interesentom). Seveda gre v teh primerih za revije, ki so ali ozko profilirane za oddelke, ki so jih v prvi vrsti želeli prejemati, ali pa so, časovno gledano, efemernega pomena za knjižnico in jih ta po doletenem času oddaja. Nobena knjižnica ni navedla kake druge ureditve, kar lahko razumemo kot potrditev, da so bili ponujeni odgovori kot načini hranjenja ustrezni za vse sodelujoče knjižnice.

Pri izposoji sta seveda pomembna dva vidika: (1) si je mogoče revije sploh izposojati in na kakšen način; (2) ali je izposoja avtomatizirana. To drugo namreč lahko bistveno olajša delo vsem tistim, ki morajo odločati o naročilih in odgovorih, saj je mogoče razmeroma enostavno priti do spodobnih podatkov o ciljnosti, uporabljenosti in primernosti periodične zbirke, pa tudi o tem, kaj nam manjka v zbirki. Večina knjižnic (12) še nima avtomatizirane izposoje, verjetno je v času od konca ankete pa do pisanja te analize še kakšna uspela vpeljati avtomatizacijo tudi na to področje (vsekakor sta v zaključnih fazah vpeljave Visoka šola za zdravstvo in Onkološki inštitut), vendar vse, ki to že imajo, ne uporabljajo za izposojno sistem COBISS, temveč še kak drug, manj zahteven in bolj fleksibilen ter priročen sistem v okolju MS Windows (npr. KRKA, LEK, Onkološki inštitut).

Ureditev izposoje je zelo različna, Tabela 3 povzema vse predložene odgovore:

Tabela 3: Načini izposoje strokovnih revij v slovenskih biomedicinskih knjižnicah (Vpr.8: Ali izposojate periodiko in kako? – možnih več odgovorov)

odgovor	Σ=23	%-1	%-2
- tudi iz knjižnice, a le domačim uporabnikom	11	58%	48%
- le v knjižničnih prostorih (čitalnica)	6	32%	26%
- tudi iz knjižnice, vključno z zunanjimi uporab.	3	16%	13%
- drugačna ureditev (opisno)	3	16%	13%
- le medbibliotečno	0	-	-
- sploh ne	0	-	-

Σ skupno število vseh izbranih odgovorov

%-1 odstotek knjižnic, ki so izbrale ta odgovor

%-2 odstotek tega odgovora v vsoti vseh ponujenih odgovorov

Kljub dobri zastopanosti visokošolskih knjižnic v biomedicinskem krogu, sta prevalentna načina izposoje tista, ki dajeta vse prednosti domačim uporabnikom, kar je tipično za specialne knjižnice, ki imajo primarno odgovornost do svojih notranjih uporabnikov, šele nato morda lahko posredujejo gradivo tudi drugim (razen v primeru medbibliotečne izposoje, ki je seveda bolj ali manj neomejena). Med drugačnimi ureditvami je mogoče zaslediti variante predlaganih v anketi, npr. v CMK gradivo sicer izposojajo vsem članom knjižnice, razen okrog 60 naslovov najbolj uporabljenih revij, ki jih je mogoče pregledovati le v čitalnici ali dati članke v kopiranje; SB Nova Gorica, ker še nima urejene izposoje, teh gradiv sploh ne izposoja, saj so neposredno pri uporabnikih, ki naročajo nek naslov; knjižnica Veterinarske fakultete dovoli pregledovanje revij le v prostorih knjižnice, revijo je sicer mogoče odnesti v kopiranje, a mora biti vrnjena v eni uri.

2.2.3 Merjenje koristnosti revij in vzročniki za njihovo ohranjanje/odpoved

Kot smo že omenili, je v večini knjižnic eden odločilnejših kazalcev za ohranitev ali odpoved revije njena izkoriščenost (frekvenca izposoje, število kopiranih člankov, frekventnost pregledovanja revije v čitalnici, zahteve po medbibliotečni izposoji itn.), zato je bilo še kako pomembno izvedeti, če obravnavane knjižnice sploh merijo uporabo ali ne. To vprašanje je sicer tesno povezano tudi z avtomatizacijo izposoje, saj ta (lahko) omogoča hitrejši dostop do vsaj nekaterih oblik tovrstnih podatkov. Obenem pa na drugem koncu pomembnosti frekvence izposoje stoji nasproten pojav, ko knjižnica sploh ne meri izposoje, saj teh podatkov za ravnanje z revijami ne potrebuje, npr. vse revije so pri raziskovalcih/naročnikih, revije nikoli ne izposojajo, vedno naročajo, kar strokovnjaki zahtevajo – torej tam, kjer knjižnice nimajo močnejše pozicije v strukturi organizacije in se na

njihov obstoj gleda bolj kot na tehnično-administrativni servis za strokovno osebje, ne pa kot na del raziskovalnega in/ali strokovnega tima ali procesa.

V tem segmentu so si slovenske biomedicinske knjižnice le izborile nekakšen položaj, saj kar 12 knjižnic od 19 redno meri izkoriščenost svoje revijske zbirke, zanimivo pa je, da ena od knjižnic, ki ima sicer avtomatizirano izposojno, kljub temu ne meri izkoriščenosti revijske zbirke, verjetno zato, ker je večina revij neposredno pri strokovnem osebju organizacije, izven knjižnice pa jih ne izposojajo. Ostale knjižnice, ki ne merijo izkoriščenosti revijske zbirke, so tudi negativno odgovorile na vprašanje o avtomatizaciji izposoje, kar je dovolj indikativno, korelacija med avtomatizirano izposojno in merjenjem izkoriščenosti revij pa je gotovo potrjena, če temu številu prištejemo še vse tiste knjižnice, ki so odgovorile pritrdilno, tako na vprašanje o avtomatizirani izposoji kot tudi na vprašanje o merjenju izkoriščenosti revij.

Tabela 4: Najbolj pogosti načini merjenja izkoriščenosti revij v slovenskih biomedicinskih knjižnicah (možnih več odgovorov hkrati)

odgovor	$\Sigma=52$	%-1	%-2
- kopije člankov	11	58%	21%
- medbibliotečna izposoja	9	47%	17%
- podatki o izposoji (enot po naslovu)	8	42%	15%
- opazovanje	7	37%	13%
- pogovori z uporabniki	6	32%	12%
- izposoja v čitalnico	5	26%	10%
- anketa uporabnikov	3	16%	6%
- drugo (opisno)	3	16%	6%
- dnevnik uporabe (pri vlaganju na police)	0	-	-

Σ skupno število vseh izbranih odgovorov

%-1 odstotek knjižnic, ki so izbrale ta odgovor

%-2 odstotek tega odgovora v vsoti vseh ponujenih odgovorov

Glede na dobljene rezultate lahko mirno zatrdim, da biomedicinske knjižnice, posebno še specialne, pojmujejo izposojno gradivo, kot enega od pomembnih faktorjev za izgrajevanje in vzdrževanje knjižničnih zbirk, dosti bolj iz praktičnega in izkustvenega vidika kot pa to določajo nekatere danes še veljavne norme ali dogovori za statistično snemanje podatkov o izposoji, celo v mednarodnem merilu – najpomembnejši vidik merjenja izkoriščenosti je po mnenju teh knjižnic namreč število kopiranih člankov (ali izpisanih, naloženih na disketo, poslanih po e-pošti), kajti raziskovalci običajno iščejo ciljno, ozko in za kratko časovno obdobje, razen če gre za njihove osebne bibliografije, katerih vodenje je tudi ena

od nalog specialnih knjižničarjev. Nimajo časa pregledovati celotnih revij, med množico člankov v strokovni reviji, npr. *Cancer* ali *International Journal of Radiation Oncology, Biology, Physics*, ali *Journal of Clinical Oncology*, itn., ki imajo tudi do par sto strani in so mesečniki ali celo štirinajstdnevnik, potrebujejo res samo določen članek, določeno doktrino, opis določene klinične izkušnje ali terapije, skratka informacijo, ki jo lahko takoj aplicirajo. V mnogih specialnih knjižnicah terapevtskih ustanov (npr. bolnic, kliničnih inštitutov, senatorijev) se ničkolikokrat zgodi, da je referenčni knjižničar preko telefonske zveze povezan z zdravnikom v ambulanti in mu v realnem času išče podatek, bodisi v neki podatkovni zbirki zdravil ali terapij, bodisi v članku v neki reviji, ki ga zdravnik potrebuje za kombiniranje raznih terapij za pacienta, ki je tedaj na pregledu.

Da uporabniki res iščejo predvsem informacijo in da gledajo na revije kot na primerne oblike zbirk člankov, med katerimi so za njih lahko tudi tisti, ki jih bodo potrebovali, dokazuje tudi to, da je na drugem mestu po načinu merjenja koristnosti periodične zbirke medbibliotečna izposoja, ki je pravzaprav podaljšek ali dodatek prvemu načinu, saj si knjižnice revije izposojajo bolj ali manj tako, da ne pošljejo celega zvezka neke revije, temveč le kopijo članka, kar šteje kot ena transakcija v medbibliotečni izposoji. Na ta način je revija stalno in hitreje dosegljiva drugim zainteresiranim uporabnikom, kot pa če bi zvezek v celoti poslali neki knjižnici, čakali da skopirajo ali preberejo članek in nato zvezek vrnejo. Časovno predrag proces za uporabnike knjižnic iz NTM skupine! Pri tem sicer lahko nastanejo tudi izjemni aranžmaji, ko potujejo med knjižnicama dejanski zvezki revij, kar pa je bolj izjema kot pravilo (npr. knjižnici sta si blizu, knjižnični zbirki sta komplementarni in se dogovorjeno dopolnjujeta itn.).

Ostali načini so bolj ali manj pričakovani, saj združujejo tako nove kot stare sisteme, gotovo so ankete in razgovori z uporabniki zelo koristni, predvsem ker je mogoče istočasno izvedeti še druge koristne podatke, ki so lahko knjižnici v pomoč pri izboljšanju njene podpore znanstveno-raziskovalnemu, aplikativnemu/terapevtskemu ali pedagoškemu delu. Tri knjižnice pa so navedle tudi druge načine, ki jih ni bilo med predlaganimi: le v enem primeru gre za knjižnico, ki ne uporablja nobenega od navedenih, temveč zgolj drugo obliko merjenja, in sicer meri **statistiko uporabe elektronskih revij**, ker namerava revije na papirnem mediju v celoti zamenjati za elektronske verzije. Ne gre za docela drugačen način merjenja, saj enako meri frekvenco uporabe (dostopov, izpisovanj ali prenosov na uporabnikov disk), bolj za drugo obliko revije in seveda temu prilagojen način merjenja frekvence uporabe. Ta način danes gotovo pridobiva na veljavi, saj je vse več revij tudi v elektronski obliki in vse več knjižnic, ki jih naročajo, čeprav od v svetu res znanih primerov velja omeniti le eno, ki je dejansko prenehala naročati revije na papirnem mediju in jih zamenjala za elektronske, in sicer knjižnico Nacionalnega centra za tehniške vede v Lyngbyju, čeprav zna tudi tukaj iti le za preizkus večjih razsežnosti (Butler, 1999). Naslednji primer drugačnih načinov merjenja je ta, da se knjižnica poleg ostalih navedenih načinov, ki jih je

potrdila, zanaša tudi na podatke o **kroženju revij** (za vsak naslov imajo oblikovano listo uporabnikov, med katerimi vsak novodospeli zvezek revije najprej kroži med njimi, preden se vrne v knjižnično skladišče ali pa se od ene skupine vrne v knjižnico, ki ga nato pošlje naprej drugi itn.). Ta praksa sicer ni bistveno drugačna od meritev uporabe, le specificira njen določen način implementacije, ima pa slabo stran, da ni mogoče dovolj zanesljivo registrirati, koliko člankov v reviji je bilo koristnih za posameznega uporabnika, torej njene celotne koristnosti. Tretja knjižnica, ki je navedla druge načine, pa sploh ne meri uporabe, ker revije takoj odidejo k uporabnikom in tam ostanejo, saj matična organizacija nima prave organizirane knjižnice s prostori.

Seveda je večina knjižnic izbrala med ponujenimi načini več kot le enega, nekatere celo 5 ali 6, torej kombiniranja, da je slika uporabnosti zbirke čim popolnejša. To je razveseljivo, saj so izkušnje o merjenju uporabljenosti strokovnih revij na papirnem mediju med specialnimi in visokošolskimi knjižnicami v knjižničarsko bolj razvitem okolju, npr. Veliki Britaniji, slabe, Sweeneyeva npr. v svoji študiji ugotavlja, da kar 48% knjižnic (ali kot sama zapiše, "staggering 48%") iz t. i. "novih univerz" ni še nikoli opravilo merjenja uporabljenosti periodične zbirke (Sweeney, 1999, str. 76). Izkušnje iz prejšnjih let, tako v Veliki Britaniji kot v ZDA, so seveda bistveno drugačne, predvsem v specialnih knjižnicah. To poudarja sicer tudi Sweeneyjeva, ko omenja specialne knjižnice, kar potrjuje domnevo, da se naše biomedicinske ali kar specialne knjižnice, v skrbi za graditev in vzdrževanje periodičnih zbirk, skoraj nič ne razlikujejo od knjižničarsko bolj razvitih okolij.

V tabelah 5 in 6 pa podajam, razvrščene po pogostosti navajanja, vse tiste kazalce ali dejavnike, ki po mnenju biomedicinskih knjižnic najbolj vplivajo na odločitve o ohranjanju ali odpovedovanju strokovne periodike. Med kazalci, ki jih je ponudil anketni list, so bili očitno vsi, ki so kakorkoli pomembni za naše biomedicinske knjižnice, saj ni nobena dodala novih ali navedla drugačne kriterije.

Tabela 5: Glavni kazalci, ki v slovenskih biomedicinskih knjižnicah vplivajo na odločitve o odpovedi revije (možnih več odgovorov hkrati)

odgovor	$\Sigma = 79$	%-1	%-2
- neuporabljenost / mirovanje	18	95%	23%
- obrobni pomen vis. usmeritvi inštitucije	13	68%	16%
- cena revije	11	58%	14%
- revija dosegljiva v drugih knjižnicah	9	47%	11%
- sprememba strokovne usmeritve inštitucije	8	42%	10%
- za naročilo revije ni dodatnih finančnih virov	5	26%	6%
- za enako ceno dosegljiva elektronsko	4	21%	5%

Musek, M. Kazalci, ki odločajo o odpovedovanju/naročanju strokovnih revij na papirnem mediju v knjižnicah slovenskega biomedicinskega kroga

- potrebe pokrijemo preko MBI iz tujine	4	21%	5%
- nizek dejavnik vpliva (IF – impact factor)	3	16%	4%
- revijo naročamo šele nekaj let	3	16%	4%
- problem skladiščenja	1	5%	1%
- nihče od domačih uporabnikov v njej ne objavlja	0	-	-
- ne moremo pridobiti preko članstva	0	-	-
- zamena ni mogoča	0	-	-
- drugo (opisno)	0	-	-

Σ skupno število vseh izbranih odgovorov

%-1 odstotek knjižnic, ki so izbrale ta odgovor

%-2 odstotek tega odgovora v vsoti vseh ponujenih odgovorov

V Tabeli 5 so knjižnice navedle glavne vzroke za odpoved revije. Vemo, da je v zadnjih letih, ali bolje, desetletjih, cena revij oz. letnih abonmajev močno vplivala na osip pestrosti naslovov v naših in tudi tujih knjižnicah. Poleg tega momenta je konec 90-tih začel delovati elektronski trg revij in agregatnih servisov, kar je drug močan vzrok za odpoved revij na papirnem mediju. Ena od dveh osnovnih hipotez te raziskave je bila, da ta dva vzročnika nista glavna motiva, ko knjižnice in njihove matične organizacije presojujejo, kaj bodo odpovedale in kaj naročale. Prav rezultati v Tabeli 5 to hipotezo docela potrjujejo – a to ni najpomembnejše, dosti bolj pomembno je dejstvo, da gresta kar dva največkrat navedena motiva za odpoved revij v smer kvalitetnega vsebinskega pokrivanja potreb uporabnikov in s tem posledično nenehnega izboljševanja kvalitetnega izbora pri graditvi periodičnih zbirk v biomedicinskih knjižnicah, morda bi lahko tvegala celo napoved, da to enako velja za večino aktivnih specialnih knjižnic v Sloveniji.

Prvi in drugi najbolj pogosto naveden vzrok za odpoved revij, **neuporabljenost in obrobni pomen revije**, določata uporabnost in pomembnost periodične zbirke za strokovno usmeritev inštitucije in uporabnikov – s tem pa izpolnjujeta eno od zahtev do specialnih knjižnic, da delujejo kot pomoč in podpora svojim matičnim inštitucijam in strokovnjakom, ki so njihovi uporabniki. Cena revije, kljub izjemno trdim pogojem, v katerih danes delujejo naše biomedicinske knjižnice, pride na vrsto šele kot tretji faktor, saj jo je v nabor tistih dejavnikov, ki jih primarno upoštevajo pri odpovedih, postavilo le malo nad polovico anketiranih knjižnic. Kako je to mogoče, saj se o pomanjkanju sredstev ne prestopa pogovarjamo in prepiramo s financerji? Razlog je dokaj jase: strokovno delo, projekti, raziskovanje, proizvodni procesi, zdravljenje in metode izdelave in odkrivanja novih diagnostičnih in terapevtskih postopkov vidijo v strokovni periodiki tako pomemben vir informacij in obenem forum za posredovanje in diseminacijo rezultatov lastnega dela, da so organizacije enostavno pripravljene plačati vsako ceno za tiste revije, ki pomenijo temeljno zbirko (**core collection**) v neki

stroki. Tako se ni čuditi, da so praktično vse knjižnice (98%) izbrale **neuporabljenost/mirovanje revije** za prvi in najodločilnejši kazalec za odpoved.

Vsi drugi dejavniki, ki so jih še izbrale knjižnice, so le dodatni kazalci, ki pa v osnovi ne prevladajo, morda v najboljšem primeru dodatno argumentirajo odločitve za odpoved ali ohranitev. Gotovo bo v prihodnjih podobnih raziskavah mogoče ugotoviti, da se bo povečal delež, in s tem pomen **elektronskega dostopa** do revij s polnim besedilom, trenutno (tj. v letu 2001) pa v biomedicinskih knjižnicah ne predstavlja niti tretjino deleža pomembnosti. Ali je to realno, glede na razmeroma majhen vzorec med vsemi biomedicinskimi knjižnicami? Nedvomno! Med biomedicinskimi knjižnicami so tako visokošolske kot specialne, med slednjimi pa kar nekaj pisanih vrst: medicinske, industrijske, vladne, raziskovalne. Te knjižnice so tudi prisiljene slediti mnogim modernim tokovom v znanstvenem komuniciranju, kar gotovo vključuje najbolj zahtevne in sveže elektronske medije. A tudi razgovori s predstavniki knjižnic, ki niso strogo biomedicinske, a pogosto sodelujejo z njimi preko medbibliotečne izposoje, potrjujejo, da trenutno elektronski dostop še ni dovolj prepričljiv v svoji ponudbi in zagotovilih o stalnosti, robustnosti, prijaznosti, da bi dobil pomembnejše mesto, kot mu ga dajejo mnenja knjižnic, zajetih v pričujočo raziskavo. Razmeroma velik pričakovan padec naročenih revij v papirni obliki v letu 2002 v slovenskih specialnih in visokošolskih knjižnicah gre bolj na račun začetka delovanja nekaterih elektronskih konzorcijev, npr. *ScienceDirect*, *EIFL*, *ProQuest*, ki pa znajo kmalu spremeniti sliko, saj se bodo pogoji pridobivanja dostopa do vseh revij založbe Rees-Elsevier čez leto dni, ko poteče trenutna konzorcionalna pogodba *ScienceDirect*, močno spremenili v škodo knjižnic, in bo sedanje odpovedovanje revij zaradi reševanja trenutnega stanja postalo bumerang, kajti v skupnem fundusu biomedicinske periodike v Sloveniji bodo nastale bele lise nepokritih letnikov, saj elektronskega dostopa do teh letnikov ne bo, ker mnoge pridružene knjižnice iz vrst ljubljanske univerze niso pravi člani konzorcija, uživajo le privilegij t. i. site-license, ki je dan celotni univerzi, zato od lastnika portala ne bodo mogle zahtevati, da jim za njihov nabor strokovnih revij, do katerih so dostopale v času trajanja prve konzorcionalne pogodbe, izdela arhiv na CD-ROM-u.

Trenutno se zdi pomembnejši in tudi trajnejši faktor za odpoved revije (posebej še, če ga povežemo s ceno) **sprememba strokovne usmeritve ali stroke organizacije / inštitucije**, v kateri knjižnica deluje (glej Tabela 5). V tem primeru lahko revija v specialni knjižnici zelo hitro izgubi status zaželjene, in jo knjižnica raje nadomesti z novim, primernejšim izborom. Poseben pomen imata lahko tudi dva druga, recimo jim, "subjektivna" faktorja: **nizek dejavnik vpliva (IF)** in **nihče ne objavlja v reviji**, čeprav tega drugega ni navedla nobena anketirana knjižnica, so pa mnoge izbrale njegovo obratno varianto kot razlog za ohranjanje naslova (glej Tabela 6). Revije z nizkim ali neobstoječim dejavnikom vpliva težje pridobijo kompetentne in znane avtorje in obratno, avtorji svoje nosilne prispevke neradi objavijo v revijah z nizkim dejavnikom vpliva. Razlogi, zakaj tako, so razmero-

ma dobro znani, saj jih je pri nas podrobno obdelal Južnič (Južnič, 1999; 2000a,b), podobno dobro pa so raziskani v tujini (Stankus, 1986; 2000; Birdsall, 1998; Hurd, 2000; Ming-Yueh, 1999; Oppenheim, Greenhalgh, Rowland, 2000; Smith, 2000), če omenimo le nekatere. Biti prepoznaven znotraj svojega področja dela in med kolegi raziskovalci je motiv, ki ga še podpira sistem napredovanja v sami organizaciji, kjer je strokovnjak zaposlen, kot tudi sistem nagrajevanja s strani države: v obliki visokega odstotka sprejetih projektih predlogov, plačanih strokovnih ogledov in obiskov inštitucij v tujini, članstva v strokovnih odborih in komisijah itn.

V tuji literaturi (glej podrobneje: Musek, 2002), je večkrat zaslediti **skladiščenje in pomanjkanje prostora** kot pomemben kazalec za odpoved nekega naslova. Gotovo ta dejavnik ni odločujoč, v kombinaciji z ostalimi pa lahko pomaga prevagati pri odločitvi. Izkušnja sicer kaže, da se naše biomedicinske knjižnice v takšnih primerih raje odločijo za relokacijo revije na oddelek, ki jo uporablja ali pa jo ponudijo drugi knjižnici v mreži.

Tabela 6: Glavni kazalci, ki v slovenskih biomedicinskih knjižnicah vplivajo na odločitev o ohranitvi revije (možnih več odgovorov hkrati)

odgovor	$\Sigma = 83$	%-1	%-2
- pomembna za stroko (core collection)	19	100%	23%
- uporabljeno revije	17	89%	20%
- smo edini, ki revijo prejemo	11	58%	13%
- visok dejavnik vpliva (IF – impact factor)	6	32%	7%
- cena revije	5	26%	6%
- revijo pridobimo preko članarine	5	26%	6%
- zavezanost dogovoru v konzorciju/koordinaciji	4	21%	5%
- revijo pridobimo skozi donatorstvo	4	21%	5%
- domači strokovnjaki objavljajo v njej	4	21%	5%
- pridobivamo skozi zameno	3	16%	4%
- revija cenejša preko članstva	3	16%	4%
- revijo dobimo v paketu z drugimi	2	11%	2%
- poseben aranžma	0	-	-
- drugo (opisno)	0	-	-

Σ skupno število vseh izbranih odgovorov

%-1 odstotek knjižnic, ki so izbrale ta odgovor

%-2 odstotek tega odgovora v vsoti vseh ponujenih odgovorov

Med dejavniki za ohranitev/obnovitev naročila strokovnih revij, ki so jih izbrale knjižnice (Tabela 6), še bolj vidno izstopajo drugi kazalci in ne cena: **pomembnost za stroko** (*core collection*), **uporabljenost revije**, **unikatnost revije v mreži knjižnic** so vsi prednostni dejavniki, ki odločajo o nadaljnjem naročanju revije. Pomembnost za stroko so kot kazalec izbrale vse knjižnice (100%), pa tudi pri razvrstitvi po pomembnosti je bil največkrat naveden kot prvi dejavnik za ohranitev revije. Izjemno pomemben in pozitiven faktor je dejstvo, da knjižnice kljub pritiskom vodstev in finančnih služb svojih organizacij, ki zahtevajo od njih racionalnost pri nabavi, ne pozabljajo na širši družbeni pomen svojih zbirk, saj se je kazalec **unikatnost** uvrstil na tretje mesto po pomembnosti, če pa mu dodamo še bolj formalno obliko zavezanosti, tj. **zavezanost dogovoru v konzorciju/koordinaciji**, ki je tudi dobil 20% delež od vseh prisotnih knjižnic, skupaj prideta celo na drugo mesto med vsemi kazalci za ohranitev naročila. Samo upati je, da bodo biomedicinske knjižnice lahko še naprej ohranile to zavest, saj gre v osnovi za dejavnik, ki pripada novi paradigmi o trajnostnem razvoju, ko ima lahko vsaka naša odločitev tudi pomembne posledice za prihodnje rodove, vseslovenska zbirka strokovne periodike na papirnem mediju pa predstavlja trenutno še vedno edini relativno trajen in kompleten vir tovrstne literature pri nas, in bo, dobro vzdrževana in zgledno obdelana, pomemben vir informacij tudi prihodnjim rodovom.

Med ostalimi kazalci za ohranjanje revij se pojavljata dva, ki sta pri nas še neka-ko zastopana, v tujini pa ne, kar se zna podobno spremeniti v prihodnjih letih tudi v Sloveniji: možnost pridobivanja revij preko **članarin/kotizacij** ali **članstev** strokovnjakov v strokovnih združenjih. Nekaj o posebnostih pogojev tovrstne nabave je bilo že povedanega v prejšnjih poglavjih, vsekakor je to originalen odgovor na izjemno cenovno rast revij v zadnjih letih. Zelo malo verjetno je namreč, da bi založniki v primeru, da odkrijejo, da se takšne revije pojavljajo v knjižnici prej kot je načeloma dogovorjeno, povlekli kakršnekoli konsekvence: prvič si takšnih inšpekcij ne morejo privoščiti, drugič jim je možnost, da preko teh revij lahko dosežejo populacijo uporabnikov, ki so potencialni naročniki ostalih revij ali publikacij, enostavno preveč vabljiva, da bi tvegali poslabšanje odnosov z znanstveno srenjo. Spomnimo se samo nedavnega spora znanstvenikov in založnikov strokovnih revij, ki že v obliki sedanjega premirja kaže, da bodo morali biti založniki bistveno bolj fleksibilni, da njihov navidezni uspeh pri elektronskih revijah še zdaleč ne zagotavlja relativno varne bodočnosti, in da si bodo morali poiskati novo trajnejšo nišo preživetja (glej npr.: Butler, 1999; 2000; Berners-Lee, Hendler, 2001; Harnad, 2001).

2.3 Kratak primerjalni pogled na dejavnike / kazalce

Potrebno se je zavedati, da so t. i. **izključevalni** ali **apriorni kriteriji** lahko zelo različni glede na tip knjižnice. Tako Monica Blake kot Herbert S. White, čeprav v časovno ločenih študijah, ugotavljata, da bi visokošolske knjižnice ali knjižnice univerz v ZDA in v Veliki Britaniji pokazale neke vrste pristranskost in bi raje obdržale revijo, ki jo izdaja strokovno združenje kot pa podobno revijo, ki jo izdaja komercialni založnik, če bi pri tem vsi ostali dejavniki bili bolj ali manj poravnani (White, 1980; Blake in Meadows, 1984; Blake, 1986). Specialna knjižnica se zelo verjetno ne bo ozirala na tovrstne karakteristike, zanjo bo pomembno, da revijo stroka potrebuje, lahko pa postane izključevalni dejavnik način dostopa, npr. elektronski, če inštitucija ni adekvatno tehnično opremljena ali obratno, da se, kot je pokazala anketa med našimi biomedicinskimi knjižnicami, postavlja elektronski dostop kot imperativ za odločitev o nabavi in da se med obema verzijama vedno izbere elektronsko. Tosmiselno je ilustrativen že prej opisan danski primer (Butler, 1999).

Williamsonova v popisovanju svojih izkušenj z večletnim odpovedovanjem revij navaja svoj nabor sedmih najpomembnejših dejavnikov, ki se ne razlikuje tako zelo od tistih, opisanih v naslednjem poglavju (razen v izčrpnosti). Tu jih podajamo v vrstnem redu, kot jih je po pomembnosti navedla sama (Williamson, 1985, str. 106-107):

1. relevantnost (za organizacijo, uporabnike, program, projekt itn.),
2. uporabljenost (izkoriščenost, izposoja, povpraševanje),
3. dosegljivost (koliko je vsebina revije citirana, zajeta v podatkovne zbirke, mednarodne indekse itn.)
4. dostopnost (možnost fizičnega dostopa do revije),
5. cena (tako revije kot njene obdelave),
6. format (zaradi lažjega rokovanja, skladiščenja itn.).
7. tujejezičnost/prevodi (bolj tipično za knjižnice v ZDA).

Mirno lahko zatrdimo, da je zgornji seznam lep povzetek opisanih pristopov in dejavnikov, ki jih je mogoče najti v mednarodni literaturi s tega področja. Kar je bolj pomembno za pričujočo raziskavo pa je dejstvo, da tudi to rangiranje postavlja relevantnost in uporabljenost revije pred ceno ali neposredne finančne pogoje in s tem potrjuje hipotezo, saj so tudi naše biomedicinske knjižnice v celoti gledano skoraj enako rangirale vzročnike glede na njihovo pomembnost pri odločitvah o odpovedovanju/ohranjanju revij, kar dokaj dobro ilustrirata Tabeli 7 in 8.

Tabela 7: Kazalci za odpoved revij, rangirani po pomembnosti, kot so jih izbrale slovenske biomedicinske knjižnice

št. sodelujočih knjižnic: 17

max. možno število točk na knjižnico: 85

rang: prvo mesto – 5 točk (visoka)

drugo mesto – 4 točke (srednja)

tretje mesto – 3 točke (nizka)

Ime kazalca:	1	2	3	skupaj točk
- neuporabljenost / mirovanje revije	12	2		68
- obrobni pomen glede na usmeritev org.	1	5	2	31
- revija dosegljiva tudi v drugih knjižnicah		6	1	27
- cena revije / abonmaja	3	1	2	25
- strokovna preusmeritev inštitucije		2	3	17
- potrebe pokrite z MBI s tujino			3	9
- za revijo ni dodatnih virov			2	6
- nizek dejavnik vpliva (IF)			1	3
- e-verzija dosegljiva za isto ceno			1	3
- revijo prejema knjižnica šele kratak čas			1	3

Tabela 8: Kazalci za ohranitev revij, rangirani po pomembnosti, kot so jih izbrale slovenske biomedicinske knjižnice

št. sodelujočih knjižnic: 17

max. možno število točk na knjižnico: 85

rang: prvo mesto – 5 točk (visoka)

drugo mesto – 4 točke (srednja)

tretje mesto – 3 točke (nizka)

Ime kazalca:	1	2	3	skupaj točk
- uporabljenost revije	12	2	2	74
- pomembnost za stroko (core collection)	2	12	1	61
- edini v državi, ki prejemajo to revijo		2	4	20
- cena revije / abonmaja	2		1	13
- visok dejavnik vpliva (IF)			4	12
- zavezanost dogovoru v konzorciju			3	9
- revija pridobljena v sklopu članarine			1	3

3 Zaključek

V raziskavi smo poskušal potrditi ali ovreči hipotezi o razliki v obnašanju slovenskih in tujih specialnih knjižnic pri vprašanih dopolnjevanja in deselekcije strokovnih revij na papirnem mediju. Še posebej smo poskusil izpostaviti to problematiko v kontekstu slovenskih biomedicinskih knjižnic, ki so eden pomembnejših segmentov v t. i. NTM skupini (naravoslovje – tehnika – medicina) znanstvenih disciplin.

Postavljeni sta bili dve specifični hipotezi:

- **prva**, po kateri knjižnice kljub pomembnosti cene kot dejavnika pri oblikovanju in vodenju zbirke revij le-te ne postavljajo na prvo mesto, ko se odločajo o odpovedi ali ohranjanju strokovne periodike;
- **druga**, da se pri določanju in presojanju prioriteten kazalcev, ki vplivajo na odločitve o odpovedi ali ohranjanju posameznih revij, naše knjižnice bistveno ne razlikujejo od tistih v bibliotekarsko bolj razvitih okoljih, kot so ZDA, Velika Britanija, Nemčija, Francija itn.

Slednje je posebej pomembno zato, ker smo se pri nas s problematiko odpovedovanja revij in merjenjem njihove relevantnosti za razne skupine uporabnikov začeli ukvarjati dokaj pozno v primerjavi s prej omenjenimi okolji, in bi ne bilo presenetljivo, če bi se pokazale velike razlike.

Glede prve hipoteze je raziskava tuje literature in primerjalno tudi objav v naših strokovnih revijah in zbornikih s strokovnih posvetovanj s prispevki na temo akvizicije, deselekcije, odpovedovanja in krčenja fondov in s tem povezanih metod merjenja uporabnosti in primernosti periodičnih zbirk, posebno še v letih po 1970 pokazala, da se je svet, posebno še visokošolske in specialne knjižnice v ZDA in Veliki Britaniji, s tem problemom resno soočal dalj časa, da so knjižnice šle skozi več ciklov krčenja finančnih sredstev in posledično periodičnega fonda in da se je vedno več denarja iz sredstev, namenjenih nabavi monografij, prelivalo v sredstva za nabavo periodike, ker je njena cena neprestano rasla in je to povzročalo neustavljivo inflacijo sredstev, ki so bila dodeljevana v ta namen (glej Musek, 2002).

S tem v zvezi so knjižnice, predvsem v knjižničarsko razvitih državah, posebno še oddelki za nabavo v večjih knjižnicah, razvijali modele in merske metode, da so lahko opravičevali odločitve, katera revija ostane in katera ne – posledično so torej iskale argumentiran odgovor na, kot se zdi na prvi pogled, enostavno vprašanje: **Kdo pa bere to revijo?**, vprašanje, ki so ga še prevečkrat slišale iz ust užaljenih in prizadetih uporabnikov iz matičnih institucij (raziskovalcev, praktikov, strokovnjakov, svetovalcev, zdravnikov, kemikov, biologov itn.), ko se njim domače revije nenadoma niso več znašle na seznamih prihodnjih naročil. Da so knjižnice

lahko izmerile nekaj, kar je težko izmerljivo, so si metode izposojale tudi iz drugih disciplin, kot npr. iz kvantitativnih ekonomskih meritev, operacijskih raziskav, preprostih matematičnih modelov predvidevanj, statistike in iz svoje lastne kvantitativne vede, bibliometrije. Z gotovostjo je mogoče potrditi, da so knjižnice v tem času, zaradi omenjenih pritiskov, razvile izredno bogat instrumentarij raziskovalnih metod, s katerim so lahko res kvalificirano podale odgovore na zastavljena vprašanja, ki so bila neizbežna. Finančni in drugačni pritiski so imeli torej tudi dobre posledice, saj so se knjižničarji razvili v strokovno dobro podkovanе strokovnjake, ki so močno zamajali stereotipne predstave o sebi in o svojem delu.

Pri nas se s problemom pomanjkanja sredstev vse do srede 80-tih nismo ukvarjali, vzroki zato so bili bolj ali manj politično-sistemske narave. Ko je resnica o "krutem svetu" tržne ekonomije udarila v tedanji jugoslovanski prostor, so se oglasile tudi prve lastovke, ki so opozarjale na to problematiko. V 80-tih smo se soočili s tako hudo realnostjo, da pravzaprav razen nekaterih izjem, nekaj časa ni bilo mogoče kupovati temeljnih strokovnih revij, pri tem so najbolj trpele humanistične in družbene vede. Na splošno pa je mogoče reči, da so se naše knjižnice s tem problemom spopadle pozno, pobirale novo znanje iz izkušenj zunanjega sveta, a manj o tem pisale, saj so se visokošolske ali specialne knjižnice slabo oglašale v domači bibliotekarski strokovni periodiki.

Vse zajete izkušnje v tujini in doma (posebno še rezultati raziskave med slovenskimi biomedicinskimi knjižnicami), so si enotne: knjižnice pred ceno revije kot odločitvenega dejavnika o odpovedi ali ohranitvi revij, postavljajo kar tri pomembnejše, kot je to prikazano v Tabeli 9, s tem pa potrjujejo prvo postavljeno hipotezo o prioritnosti cene kot dejavnika pri politiki vodenja periodičnih zbirk.

Tabela 9: Primerjalni pogled na rangiranje prvih 5 kazalcev za odpoved / ohranitev revij (domače in tuje izkušnje)

rang	odpoved revije (doma)	ohranitev revije (doma)
1	neuporabljenost / mirovanje revije	uporabljenost / izposojenost revije
2	obroben pomen za uporabnika	relevantnost za stroko (core collection)
3	revija dosegljiva v drugih knjižnicah	edini v državi / okolju prejemamo to revijo
4	cena revije / abonmaja	cena revije / abonmaja
5	strokovna preusmeritev uporabnika	visok dejavnik vpliva
	odpoved revije (tujina)	ohranitev revije (tujina)
1	ocena osebja knjižnice	ocena uporabnikov
2	sprememba v prioritetah	ocena osebja knjižnice
3	priporočilo uporabnikov	statistika uporabe
4	visoka cena	nove dejavnosti / specializacije
5	ukinitve programa / oddelka	izboljšanje proračunskih pogojev

Obenem rezultati, prikazani v Tabeli 9, potrjujejo tudi drugo hipotezo: slovenske specialne knjižnice se v svoji izbiri prioritet, torej tudi v svojem odnosu do reševanja problema visokih cen in zmanjševanja fondov za nabavo strokovne periodike, ne razlikujejo bistveno od knjižnic v bibliotekarsko bolj razvitih okoljih. Gotovo velja za slovenske biomedicinske knjižnice podobno, kot velja sicer za tovrstne evropske knjižnice, da jim primanjkuje sredstev za nabavo strokovne literature, še posebno periodike, in da se v primerjavi z ZDA ta zaostanek ne prestando povečuje (*Follet Report*). Kljub prepričanju, da mora v ZDA vsaka ideja prinesiti zaslužek, kot povračilo za investicijo, se v tem istem okolju dobro zavedajo pomena t. i. neotipljivih povračil, *intangible ROI* (*ROI – return on investment*) in zato kanalizirajo velika sredstva preko raznovrstnih oblik projektov, sofinanciranj, privatnih investicij, strateških odločitev itn. v bogatenje knjižničnih zbirk strokovne literature, pa tudi v digitalizacijo in digitalno dostopanje do elektronskih dokumentov. Na ta način bodo počasi, a gotovo, ameriške visokošolske in raziskovalne knjižnice postale največji in edini ponudnik integralnih elektronskih informacijskih virov. Le upamo lahko, da bodo prepričale državo, svojega največjega investitorja, da bo do ostalih enako benevolenten, kot je bil to v primeru podatkovne zbirke MEDLINE, ki je z dekretom predsednika ZDA postala največji in najpomembnejši javno dostopen vir biomedicinskih informacij, ki je povrh vsega še brezplačen (Modlin, 1998) in da bodo podobno ravnale tudi v prihodnosti.

Morda največja razlika, ki jo je mogoče povleči iz primerjave med tujimi in našimi knjižnicami, ki pa gotovo izvira tudi iz t. i. kulture menedžmenta samega okolja, v katerem delujejo knjižnice, je v nivoju in razdelanosti organizacijske strukture knjižnic, npr. v ZDA, v njihovem poznavanju menedžmenta in apliciranju njegovih številnih tehnik v delo knjižnic, v docela izdelanem instrumentariju raznih ocenjevanj uspešnosti in doseganju ciljev pri tekočih nalogah in raznovrstnih projektih in poudarjenem pomenu brezpogojnega sprejemanja in istovetenja vsakega zaposlenega z izraženim poslanstvom knjižnice, ter s tem povezano zavestno odgovornostjo vsakega posameznika za doseganje tistih ciljev, ki jih takšno poslanstvo opredeljuje, in ne nazadnje, z neprestanim izobraževanjem o novih postopkih in tehnologijah, ki prodirajo v knjižnice.

Zahvala

Na koncu bi se rad zahvalil vsem tistim knjižničarkam in knjižničarjem v slovenskih biomedicinskih knjižnicah, ki so odgovorili na vprašalnik in prijazno posredovali podatke o svojih zbirkah revij in prav je, da jih tu (po abecedi priimkov) poimensko navedem: Tatjana Berger, Snežana Bitenc-Kos, Barbara Črnač, Angela Čuk, Darja Debeljak, Vesna Denona, Lili Grah, Gita Grecs-Smole, Kle-

menta Habjan, Alenka Helbl, Janja Korošec, Lucija Kramberger, Sonja Pogačnik, Nataša Siard, Nelida Stergulc Carsarsa, Breda Štrukelj, Luka Sušteršič, Borut Toth, Nada Tržan-Herman, Maja Ušeničnik, Saša Zupanič. Brez njihovega zavzetega sodelovanja te raziskave ne bi bilo mogoče narediti. Pristrčna zahvala gre tudi Nadi Češnovar iz Državne matične službe za knjižničarstvo za posredovanje nekaterih svežih statističnih podatkov o stanju v naših knjižnicah in Primožu Južniču za prijetne pogovore in mnoge tehtne nasvete v zvezi z raziskavo.

4 Citirani viri

1. Berners-Lee, T. & Hendler, J. (2001). Publishing on the semantic Web. *Nature*, 410 (6832), 1023-1024.
2. Birdsall, W. F. [et. al.]. (1998). I am read, therefore I am : faculty and psychology of journal cancellations. *Journal of Academic Librarianship*, 24 (3), 240-241.
3. Blake, M. (1986). Journal cancellations in university libraries. *Serials Librarian*, 10 (4), 73-80.
4. Blake, M. & Meadows, A.J. (1984). Journals at risk. *Journal of Librarianship*, 16 (2), 118-128.
5. Butler, D. (1999). The writing is on the Web for science journals in print. *Nature*, 397 (6716), 195-200.
6. Butler, D. (2000). Is your journal really necessary? *Nature*, 407 (6802), str. 291.
7. Deurenberg, R. (1993). Journal deselection in a medical university library by ranking periodicals based on multiple factors. *Bulletin of the Medical Library Association*, 81 (3), 316-319.
8. Državna matična služba za knjižničarstvo. *Statistični podatki o delovanju specialnih knjižnic v letu...; o delovanju visokošolskih knjižnic v letu...* Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 1.10.2002 s svetovnega spleta: <http://www.nuk.uni-lj.si/kis/1slovenske.html>
9. Harnad, S. (2001). The self-archiving initiative. *Nature*, 410 (6832), 1024-1025.
10. Južnič, P. (1999). *Metodološka osnova analize citiranja in njena uporaba v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
11. Južnič, P. (2000a). Analiza citiranja in motivi za citiranje. *Knjižnica*, 44 (4), 33-50.
12. Južnič, P. (2000b). Ali so možna skupna merila in standardi za organizacijo in poslovanje specialnih knjižnic? V N. Češnovar (Ur.), *Vloga specialnih knjižnic pri pospeševanju družbenega in gospodarskega razvoja : izgradnja knjižničnih zbirk: pridobivanje in izločanje gradiva*. 8.posvetovanje Sekcije za specialne knjižnice Zveze

bibliotekarskih društev Slovenije, Ljubljana, 16-17 november 2000 : zbornik referatov (str. 11-22). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

13. McCarthy, P. (1994). Serial killers : academic libraries resspnd to soaring costs. *Library Journal*, 119 (11), 41-44.
14. Ming-Yueh Tsay (1999). Library journal use and citation age in medical science. *Journal of Documentation*, 55 (5), 543-555.
15. Modlin, M. (1998). MEDLINE has answers. *American Libraries*, 29 (11), 41-42.
16. Musek, M. (2002). *Kdo pa bere to revijo? Kazalci, ki odločajo o odpovedovanju/naročanju periodičnih publikacij na papirnem mediju v specialnih in visokošolskih knjižnicah, s posebnim ozirom na slovenski biomedicinski krog*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
17. Oppenheim, C., Greenhalgh, C., & Rowland, F. (2000). The future of scholarly journal publishing. *Journal of Documentation*, 56 (4), 361-398.
18. Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Celje: Družba Sv. Mohorja.
19. Pogačnik, S. (1999). *Bibliometrična analiza potreb raziskovalcev v Sloveniji po periodičnih publikacijah s področja biomedicine : diplomaska naloga*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
20. Smith, R. (2000). The future of scholarly communication. V: *Proceedings of the 8th International Congress of Medical Librarianship, 2-5 July 2000, London* London: European Association of Health and Information Libraries. Pridobljeno 1.10.2001 s svetovnega spleta: <http://www.icml.org/confproc/>
21. Stankus, T. (1986). Journal weeding in relation to declining faculty member publishing. *Science & Technology Libraries*, 6 (3), 43-53.
22. Stankus, T. (2000). Journals of the century in the basic sciences. *Serials Librarian*, 39 (1), 81-144.
23. Sweeney, L. J. (1999). Confronting crisis : the importance of measuring the use of paper journals in academic libraries. *New Library World*, 100 (1147), 72-79.
24. White, H. S. (1980). Factors in the decision by individuals and libraries to place or cancel subscriptions to scholarly and research journals. *Library Quarterly*, 5, (3), 287-309.
25. Williamson, M. L. (1985). Seven years of cancellations at Georgia Tech. *Serials Librarian*, 9 (3), 103-114.

Matjaž Musek je zaposlen na Onkološkem inštitutu v Ljubljani kot vodja Knjižnice in informacijske službe

Naslov: Zaloška cesta 5, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: mmusek@onko-i.si